

Kopplingsboxen 26

Hökmossen, Västberga

Kulturmiljöutredning

2022-01-07

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

Inledning 4

Historik 6

Bevarandestatus 12

Kartsekvens 14

Nulägesbeskrivning 16

Kulturhistorisk värdebeskrivning 23

Rekommendationer 24

Källor 25

PROJEKTINFORMATION

Beställare: Evolv Property AB genom Lars Axelsson

Nyréns kulturmiljö:

Fredrik Innerstedt, uppdragsansvarig byggnadsantikvarie, sakkunnig certifierad kulturvärden (KUL2)

Maria Engström, medverkande landskapsarkitekt LAR/MSA, Planeringsarkitekt FPR/MSA

Fotografier där inget annat anges: Nyréns Arkitektkontor AB

Omslagsfoto: flygvy från tidigt 1940-tal, i nuvarande hyresgästens ägo.

Fotograf: okänd.

Nyréns Arkitektkontor

Inledning

Områdesinfo

Fastighetsbeteckning: Kopplingsboxen 26

Adress: Mejselvägen 33

Stadsdel: Västberga

Kommun: Stockholm

Församling: Hägerstens församling (tidigare Brännkyrka socken)

Härad: Svartlösa

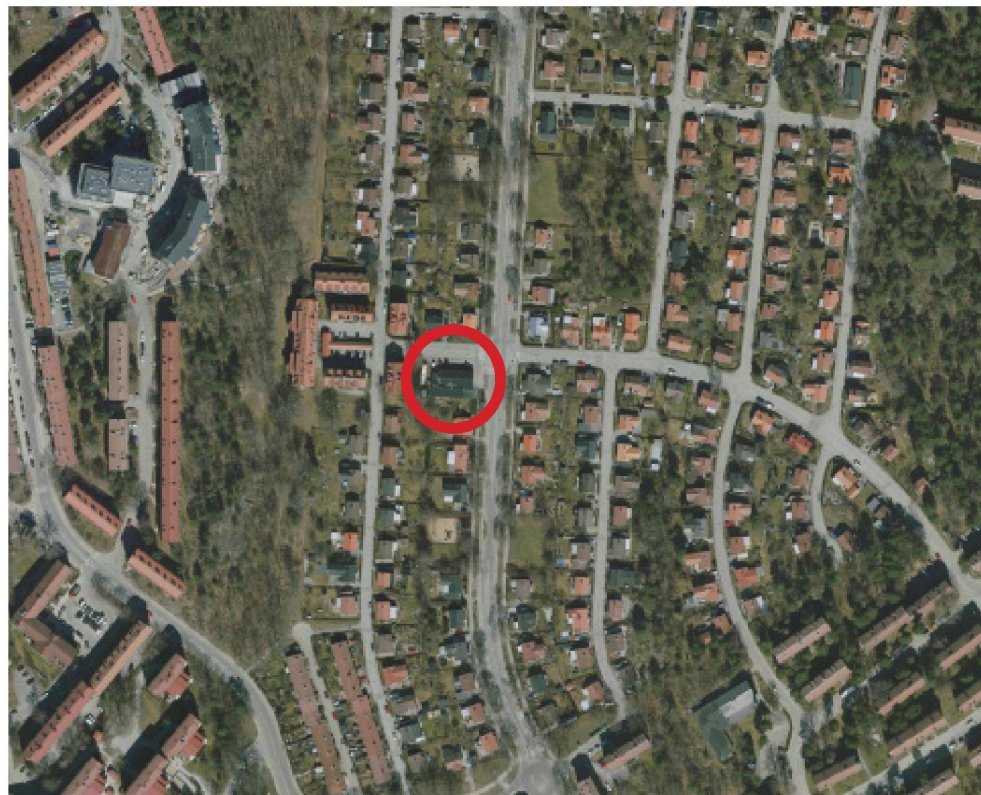
Detaljplan: antagen 1991

Bakgrund och syfte

Stadsbyggnadsnämnden har påbörjat ett planarbete för Kopplingsboxen 26 för att möjliggöra uppförandet av sex radhus. Detta bland annat som ett led i att uppfylla stadens bostadsmål med nya bostäder inom tunnelbanans influensområde. Området ligger i anslutning till Telefonplan, Mellanbergsparken och Norra Folkparksvägen, där ytterligare planarbeten pågår.

I översiktsplanens stadsutvecklingskarta tillhör fastigheten ett område där kompletterande bebyggelse kan prövas inom ramen för befintlig markanvändning och med utgångspunkt i kunskap om nuvarande karaktär, kvaliteter och behov.

För att i planprocessen på ett medvetet sätt förhålla sig till platsens värden har denna kulturmiljöutredning genomförts.

Ortofoto 2019. Läge för Kopplingsboxen 26 markerat med röd ring.

Källa: Lantmäteriet.

Förutsättningar och gällande lagrum

Plan och bygglag (2010:900)

Enligt PBL 2 kap. 6 § så ska ny bebyggelse utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Vidare så ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.

Enligt PBL 8 kap. 13§ får ”en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas” Denna paragraf ska också tillämpas på bebyggelseområden. En byggnad eller bebyggelsemiljö kan vara särskilt värdefull om den exempelvis tydliggör tidigare samhällsförhållanden. Exempelvis belyser tidigare stadsbyggnadsideal och arkitektoniska ideal samt värderingar och tankemönster.

All bebyggelse omfattas även av plan- och bygglagens krav på varsamhet vid ändring, enligt PBL 8 kap. 17 §. Detta innebär att ”ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.”

Enligt PBL 2 kap. 3§ ska kommunen ta hänsyn till miljö- och klimataspekter i sin planering.

Kulturmiljölag (1988:950)

Inga fornlämningar finns registrerade inom fastigheten eller närliggande fastigheter.

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering

Enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering så är fastigheten Kopplingsboxen 26 gulklassad, vilket innebär att den innehåller bebyggelse som är av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

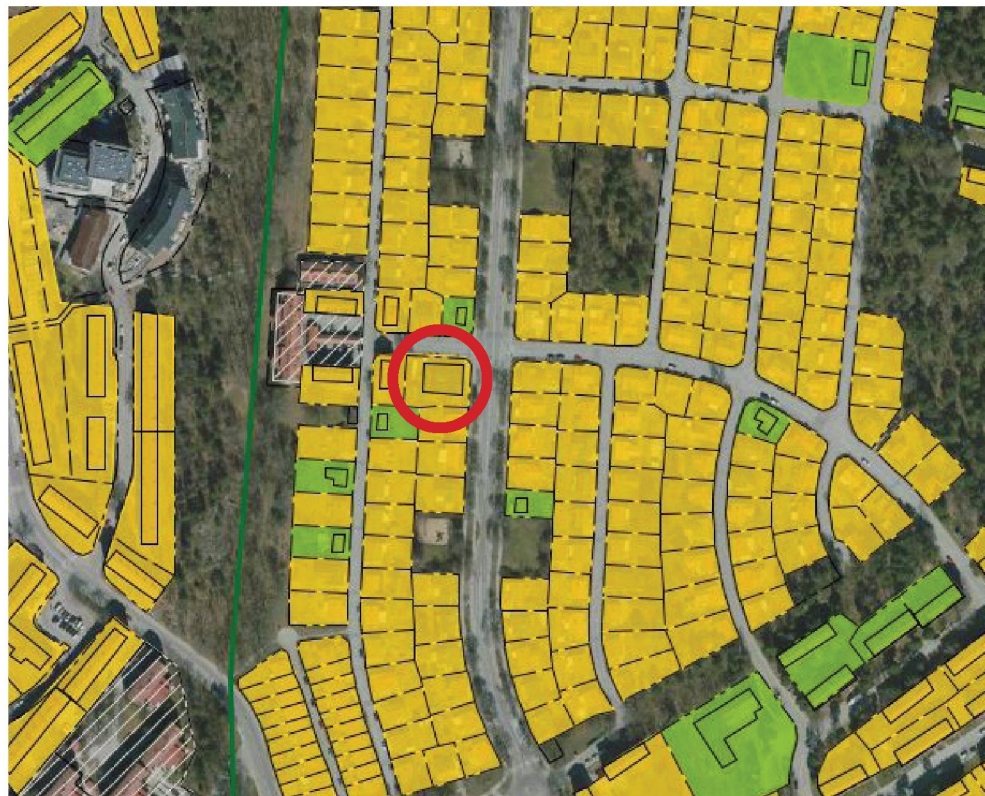
En övervägande del av övriga byggnader inom Hökmossen är gulklassade. I anslutning till aktuellt planområde ligger dock Kopplingsboxen 25 och Telefonkabeln 10 som är grönklassade, vilket innebär att fastigheterna innehåller bebyggelse som är särskilt värdefull ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

I samlingen av flerbostadshus väster om Kopplingsboxen 26 finns bebyggelse som delvis ännu inte klassificerats av stadsmuseet.

Kulturhistoriskt värdefull miljö

Hela Hökmossens småstugeområde är av Stockholms stadsmuseum utpekad som en kulturhistoriskt värdefull miljö ("Västberga smalhusstad och Hökmossens småstugeområde"). Vid förändringar i ett sådant område bör särskild uppmärksamhet ägnas åt kulturhistoriska värden.

I kulturförvaltningens remissvar framgår att motiveringen till den värdefulla miljön är att båda områdena är tidstypiska och välbevarade, samt att de tillsammans berättar om en viktig utbyggnadsepok i stadens historia.

Utsnitt av Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificeringskarta. Läge för Kopplingsboxen 26 markerat med röd ring.

Källa: Stockholms stadsmuseum.

Gällande detaljplan

Gällande detaljplan, "Detaljplan för del av kv Kopplingsboxen inom stadsdelen Västberga i Stockholm" antogs i augusti 1991 och omfattar både Kopplingsboxen 1 och 26. I denna är användningen av aktuell fastighet angiven som småindustri. Planen möjliggjorde bland annat en utbyggnad av kontorsrum mot Korpmossevägen. Omgivande mark får inte bebyggas enligt planen.

Genomförandetiden för detaljplanen har gått ut.

Historik

Platsen innan småhusområdet

Västberga och Hökmossens gård

Platsens äldsta historia karaktäriseras till stor del av Västberga gård, som gett namn till stadsdelen Västberga, och dess underliggande torp.

Till Västberga gård hörde flera av de torp och utgårdar som låg längs med dåvarande Södertäljevägen, exempelvis Fruängen, Mellanberg, Västertorp, Hökmossen, Stenkrogen och Stensborg.

Första gången kronotorpet Hökmossen omtalas skriftligt är från år 1748, där det kallas "Hökmåsen". Namnet härrör troligen från en numera försvunnen mosse som låg norr om gården.

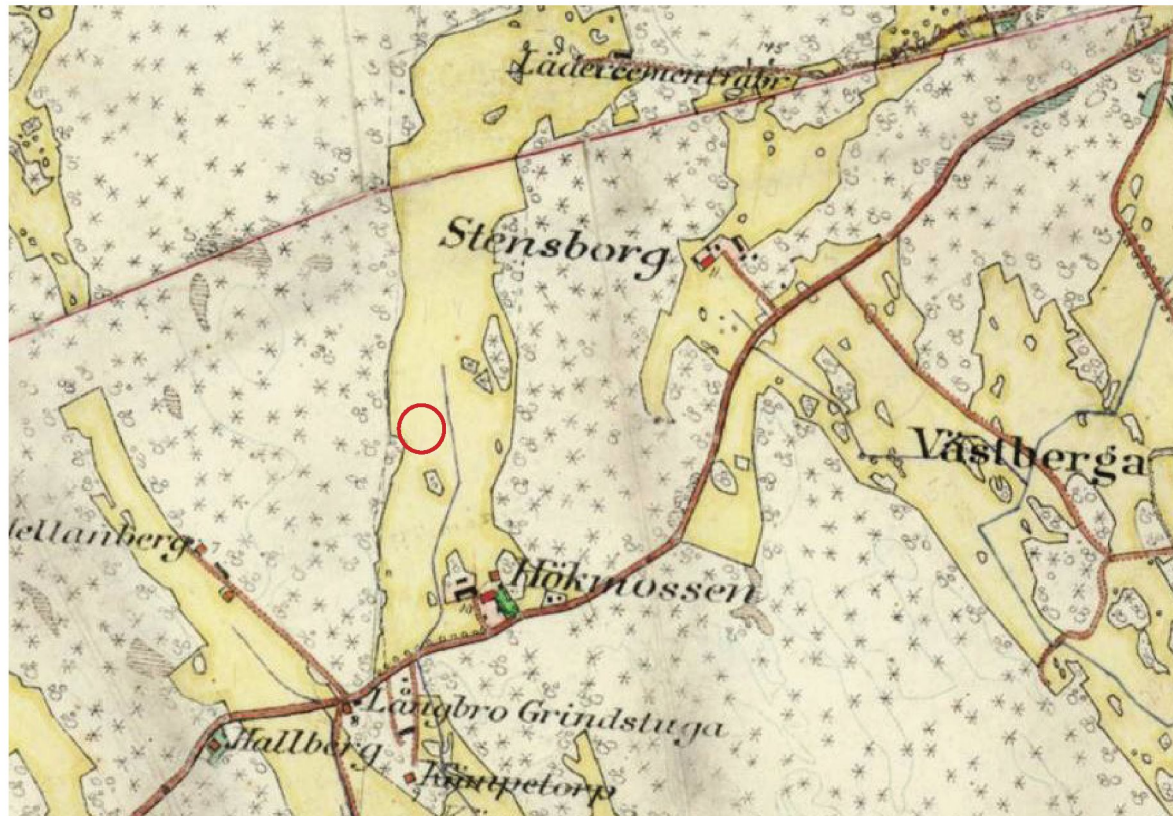
Det är troligt att även dagens bebyggelse vid Hökmossens gård är från tiden omkring mitten på 1700-talet. De tre byggnaderna, en huvudbyggnad och två små flygelbyggnader, som finns kvar idag utgör inte hela den äldre gården. Kartor visar att det något längre upp mot Mellanbergsvägen låg statarbebyggelse, magasin, loge, stall, fähus och ytterligare ekonomibebyggelse. Gårdens ekonomibebyggelse revs dock vid utbyggnaden av platsen under 1900-talet.

Utsnitt av "Karta över belägenheten omkring Stockholm" utgiven av W. M. Carpelan, 1817. Västberga gård syns till höger på kartan. Röd ring markerar ungefärlig plats för aktuellt planområde. Källa: Kungliga biblioteket.

>> Historik

Utsnitt av Häradskartan ca 1901. En övervägande del av området var vid tiden fortfarande obebyggt. Södertäljevägen skär tvärs igenom Västberga och skapar två separerade områden i stadsdelen. Röd ring markerar ungefärlig plats för aktuellt planområde.
Källa: Kungliga biblioteket.

Södertäljevägen

Söder om Hökmossens gård gick gamla Södertäljevägen numera ombyggd till E4/E20 och 1904 drogs Stockholms stads huvudvattenledning förbi gårdsbebyggelsen.

Genom Stockholms stads inköp av den större egendomen i Västberga omkring år 1935 blev det möjligt att göra en mera genomgripande omläggning av Södertäljevägen från Midsommarkransen till stadsgränsen i söder. Redan 1938 redovisades en framtida motorväg mellan Midsommarkransen och Botkyrka som i stort sett motsvarade dagens sträckning av E4/E20.

Stadsplan 1938

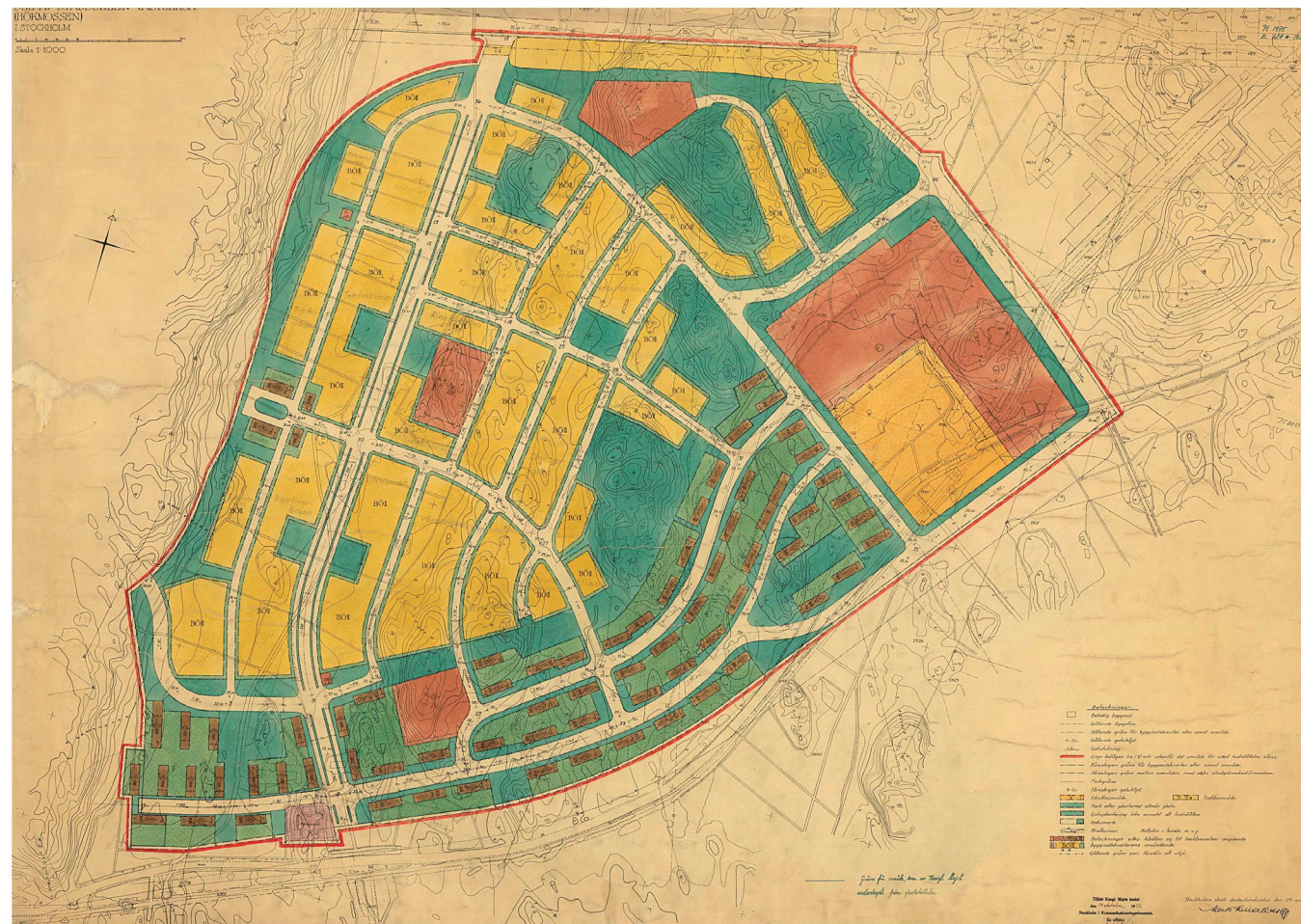
I och med Stockholm stads expansion under det sena 1800-talet och tidiga 1900-talet så förvärvades delar av Västberga, inklusive Hökmossens gård, av Stockholms stad år 1935.

Den 23 april 1938 upprättades av Stockholm stads stadsplanekontor stadsplan "Del av stadsdelen Västbergs (Hökmossen) i Stockholm", PL1975 för området. Stadsplanen togs fram av Albert Lilienberg och Olof Holmberg. Planen omfattade hela området norr om Södertäljevägen och ända upp till dagens Telefonplan, samt från Hägerstensåsen i väst till Mikrofonvägen i nordöst. Hökmossens gård bevarades som kulturresevat i planen.

Hökmossen avsåg enligt planen att framför allt uppföras med småstugebebyggelse men dels även flerbostadshus i tre våningar mot Södertäljevägen, dels ett större område för allmänt ändamål i den östra delen. Det senare med avgränsade delar som endast fick upplåtas för idrottsändamål.

Ett flertal olika arkitekter, byggmästare och byggherrar var delaktiga i uppförandet av området. Husen ritades av bland andra arkitekterna Edvin Engström, Ernst Hawerman och Nils G:son Friberg.

Stora arbetsplatser fanns i områdets närhet, såsom L M Ericssons stora anläggning och Västberga industriområde.

Stadsplan från 1938 som upprättades av Albert Lilienberg och Olof Holmberg.
Källa: Stockholms stadsbyggnadskontor.

Småstugebyrån i Stockholm

Nästan samtliga småhus i Hökmossen kom att uppföras efter modell och typhus utförda av Småstugebyrån.

I samband med bildandet av Småstugebyrån som en avdelning inom Stockholms stads fastighetskontor 1927 så inleddes småstugebyggande i kommunal regi. Byrån var ett resultat av den tidens kommunala bostadspolitik och hade som syfte att ge arbetare och lägre tjänstemän möjlighet skaffa sig en egen bostad utan kontantinsats, men med eget arbete som insats. Staden upplät tomträttsmark och tillhandahöll lån upp till 90 % av fastighetsvärdet, i form av byggmaterial och arbetsledning under förutsättning att huset byggdes med egen arbetsinsats, vilken värderades till 10%.

Tidiga försöksområden med småhus uppfördes i Olovslund i Västerort och Pungpinan i Söderort. Därefter inleddes utbyggnaden av Nockebyhov följt av Enskede, Norra Ängby, Svedmyra och Tallkrogen.

Småstugorna i Hökmossen tillkom under slutet på 1930-talet och början av 1940-talet, ungefär samtida med småstugor i Svedmyra, Eneby och Bällsta. På 1940-talet tillkom sedan ytterligare fler områden. Mellan 1927 och 1957 uppfördes omkring 8100 småstugor i Stockholms ytterstad. Den 4000:e stugan finns i Hökmossen.

Typritningarna utformades under arkitekten Edvin Engströms ledning. De första hustyperna, som förekom i Olovslund och Pungpinan kallades Knivsta och Träkol och var i 1½-plan. Därefter numrerades husen med romerska siffror. Hustyperna utvecklades mot större hus med flera rum i bottenvåningen, WC på övervåningen och möjlighet att ha garage. Antalet typer hölls dock nere och efterhand försvann 1½-plans stugan till förmån för stugor i ett och två plan. Längre byggdes enbart friliggande hus men 1946 introducerades småstugan i form av radhus. Husens utformning följer tidens ideal och karaktäriseras av en enkel och anspråkslös utformning.

Byråns program kom att bli mycket populärt varför man så småningom inrättade en kö där alla som uppfyllde vissa kriterier kunde ställa sig. Resultatet blev socialt relativt homogena men också stabila områden med en småskalig småhusbebyggelse som kompletterade närförorternas flerbostadshus.

Rent praktiskt fungerade det så att man som kandidat på kölistan efter genomgången väntetid fick möjlighet att välja tomt efter kötid. Småhusavdelningen organiserade sedan bygget med material och tidplan efter ett strikt schema som alla självbyggare var tvungna att följa för att inte missa inplanerade moment som utfördes av inhyrda fackmän. Med dagens ögon betraktat framstår det som en närmast övermänsklig uppgift att på nio månader själv uppföra ett hus från grundplatta till bostad utanför ordinarie

Småstugebyråns karta över upplåtelse, planering av hustyper.
Källa:

arbetstid, men konceptet fungerade. Självbyggare vittnar om hårt arbete men också hur en generös gemenskap i områdena byggdes samtidigt med husen. I samband med uppförandet av småhusen i Hökmossen så bildades Hökmossens Trädgårdsstads Förening, bland annat för att hantera gemensamma frågor inom området. Ur föreningens protokoll från våren 1944, under krigsåren, avhandlas exempelvis en fråga om att bruka Korpmossevägen som potatisland.

Mjölkbutiken uppförs

Den första byggnaden som uppfördes platsen, då Kopplingsboxen 3, var en mindre mjölkbutik som uppfördes av "Konsumtionsföreningen Stockholm Med Omnejd, u.p.a."

Ritningarna är daterade från november 1941 till januari 1942, och utförda av arkitekten Gösta Hedström. Ritningar visar att den ursprungliga byggnaden bestod av en smal rektangulär volym med sin långsida mot korpMossevägen. Butikens huvudentré låg i hörnet mot korsningen mellan KorpMossevägen och Mejselvägen.

Mjölkbutiken utvidgas tidigt

Redan i maj 1942 finns ritningar som visar på ett förslag till en utvidgning av butiken. Även dessa ritningar är upprättade av Gösta Hedström.

Utökningen var typisk för kooperationens butiksutveckling. I samband med en utökning av varutyper vilket resulterade i den tre-delade butiken: med mjölk-, speceri- och charkbutik separerade och med tre skilda entréer.

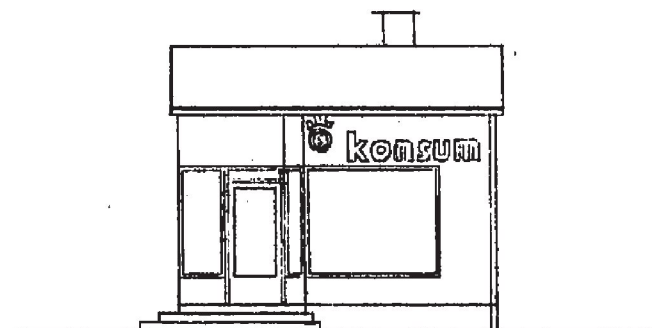
Utformningen var tydligt i linje med Kooperativa förbundets standardbutikstyp. Detta tog sig uttryck i ett enkelt utförande och med några få formaccenter. Den nyuppförda byggnaden smälte med sin enkla utformning lätt in i omgivningens bebyggelsemönster.

Utvidgningen har en något förskjutet volym mot norr, på grund av det utskjutande karaktä-

ristiska skyltfönster- och entrépartiet. Byggnaden behöll dock samma takform och lutning på taket som den ursprungliga mjölkbutiken.

Det kraftigt frambyggda skyltfönsterpartiet återfanns på flera butiker i söderort från denna tid, och utvecklades av arkitekten Dag Ribbing, kanske först i butiken Stureby. Det är oklart om dessa butiker finns kvar idag.

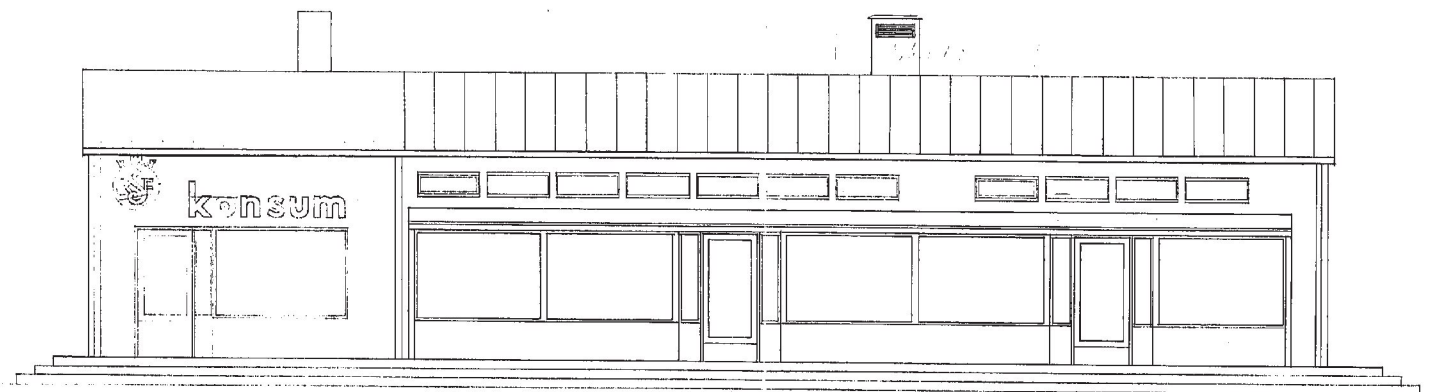
Den utökade byggnaden utformades med ett varuintag på baksidan med lastkaj.

fasad mot Mejselvägen

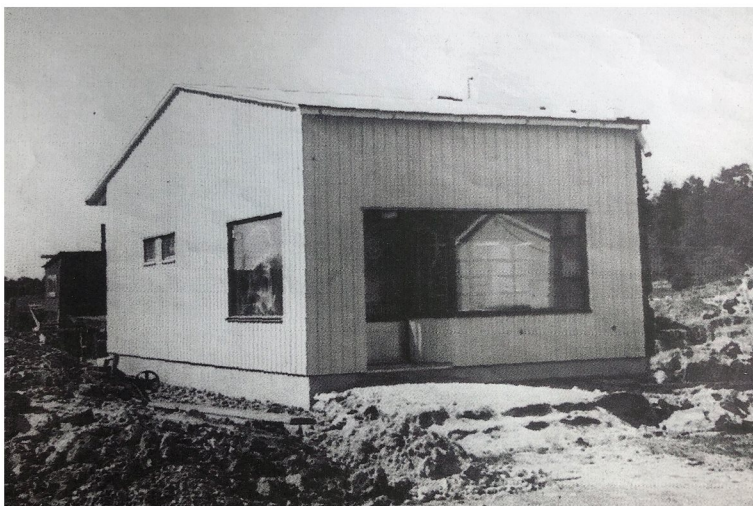
T.h. Uppföranderitning daterad 1941.
Källa: Stockholms stadsbyggnadskontor.

Nedan: Ritning utvidgning och uppförande av den typiska tre-delade butiken, 1942.
Källa: Stockholms stadsbyggnadskontor.

>> Historik

Arkitekten Gösta Hedström (1895-1966)

Arkitekten Gösta Hedström utbildade sig till arkitekt vid Tekniska elementarskolan i Borås och Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm. Efter anställningar och praktiktjänst på olika arkitektkontor kom han 1925 till konsumentägda Kooperativa förbundets arkitektkontor (KFAI), där han skulle stanna till 1956.

Gösta var en av de fyra arkitekterna som följde med chefsarkitekten Eskil Sundahl från dennes privata kontor till KFAI, där han ansvarade för en egen avdelning.

Under sin tid på KFAI ritade Gösta Hedström flera butiker för Kooperativa förbundet, bland dem Sveriges första självbetjäningsbutik (inredningen) vid Odengatan 31 i Stockholm, som öppnade 1947. Butiksinredningar och butiksombyggnader i Stockholmsområdet var ett av hans huvudsakliga arbetsområden.

Hedström medverkade även vid Stockholmsutställningen 1930 och en av höjdpunkterna i hans produktion var KF:s paviljong på Gävleutställningen 1946. Han stod även som ansvarig arkitekt för bland annat "Folkets hus" i Gävle och "Halmstads Folkets hus och Teater" i Halmstad.

Ovan t.v. Foto från ca 1941.

Källa: Nuvarande hyresgästens ägo.

Fotograf: okänd.

Ovan t.v. Foto under första halvan av 1940-talet.

Källa: Nuvarande hyresgästens ägo.

Fotograf: okänd.

Bevarandestatus

Huvudrubrik

1962 - den tredelade butiken byggs om till snabbköp

Under tidigt 1960-tal sker en ombyggnad av butiken i flera delar, efter ritningar utförda av arkitekten Lars Kindahl. Byggnaden ägs fortfarande av konsumtionsföreningen i Stockholm. Det övergripande syftet med ombyggnaden var att bygga om butiken till ett s.k snabbköp med självbetjäning.

Ritningar visar att en större öppen butiksytta tillskapades genom att den tidigare mjölkbutikens yttervägg mot väst revs och gav utrymme för ny inredning i självbetjäningssystemet. En ny entréfasad utformas ut mot Mejselvägen med flyttad huvudentré. Huvudfasaden får nu ett enhetligt uttryck mot gatan, i jämförelse med tidigare då de olika butiksfunktionerna framträdde även i fasaden. Även källaren omdisponeras.

1976 - butiken byggs om till verkstad gneom tillbyggnad

Under andra halvan av 1970-talet uppförs en ny volym mot söder. Tillbyggnaden uppförs i en våning och med ett pulpettak i samma höjd som befintlig byggnad. Tillbyggnaden uppförs något förskjutet mot ursprunglig byggnad.

Ritningar är daterade 1974 och utförda av arkitekt Bertil Ringqvist.

En parkering och uteplats tillkommer i fastighetens västra del och en lastkaj planerades mot KorpMossevägen.

Det är oklart vilken typ av verksamhet som till en början inryms i byggnaden men troligen är det ursprunget till den senare finmekaniska verkstan "Konturverktyg AB".

Ritningarna från 1974 är de första ritningarna som visar placeringen av entrén mot Mejselvägen i dagens läge på fasaden och med dagens-fönsterindelning.

1984 - tillbyggnad av lager mot väst

På 1980-talet sker en tillbyggnad av ett nytt intagslager. Den nya volymen möter tillbyggnaden från 1976 och dess pulpettak. Entrén till den nya byggnaden sker genom nya portar mot norr.

Sektion av yttervägg redovisar en utvändigt fasad "specialpanel".

1991 - tillbyggnad av kontorsdel mot KorpMossevägen

Två nya kontorsrum skapas mot KorpMossevägen för "Konturverktyg AB" i början på 1990-talet.

Det är vid denna ombyggnad som gavelfasaden mot KorpMossevägen får sitt nuvarande slutna uttryck med enbart en entré till de nya kontorsutrymmena.

Eventuellt är det först i samband med denna ombyggnad på 1990-tal som också det tidigare nämnda intagslagret mot väst uppförs.

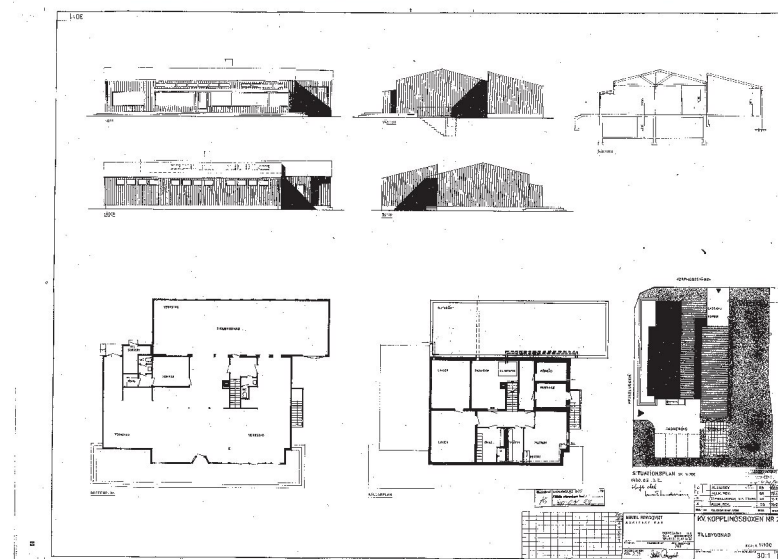
Ovan t.h. interiör i buiken, självbetjäning efter 1962.

Källa: Nuvarande hyresgästens ägo.

Fotograf: okänd.

Nedan t.h. Ritning för verkstadstillbyggnad 1970

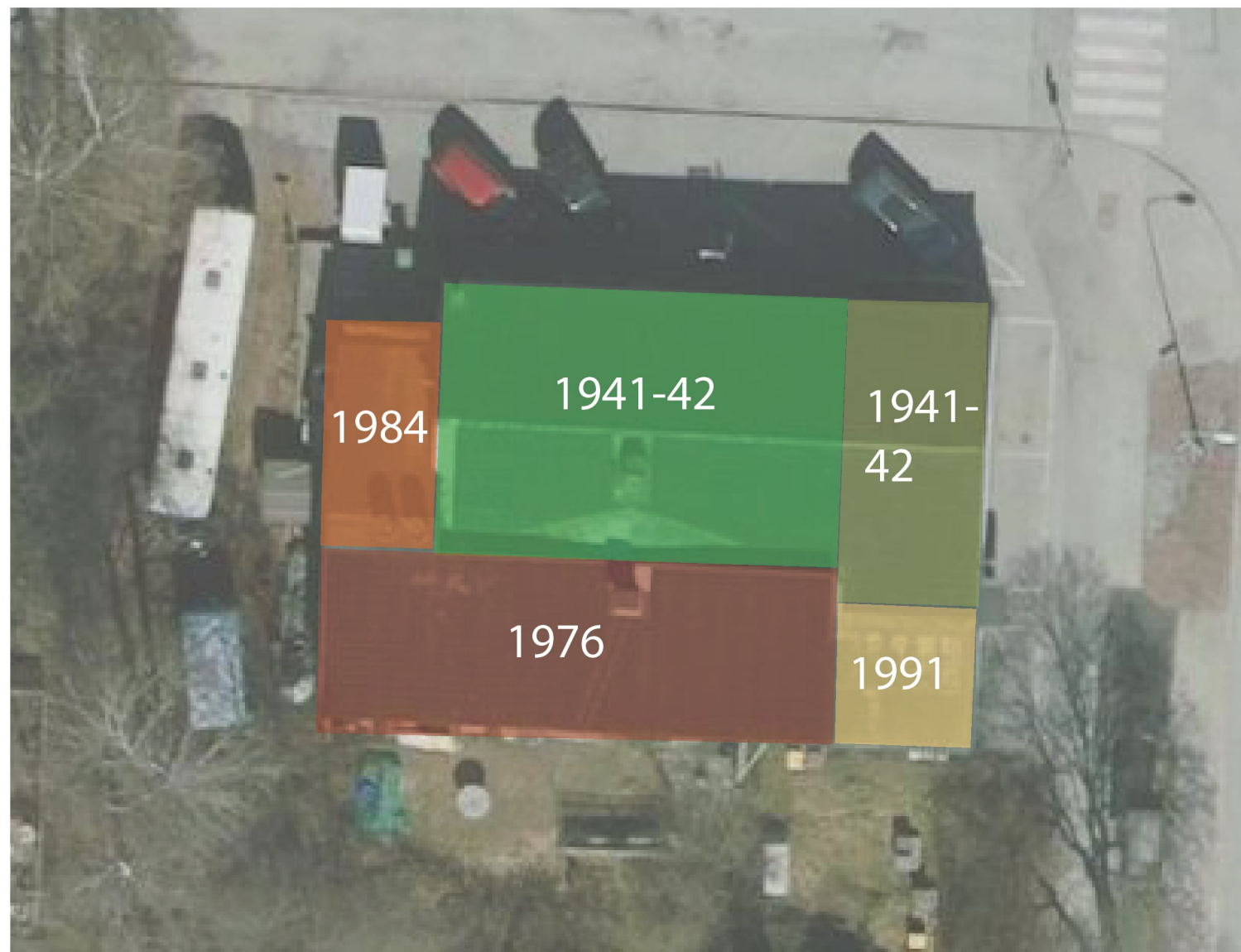
Källa: Stockholm stadsbyggnadskontor.

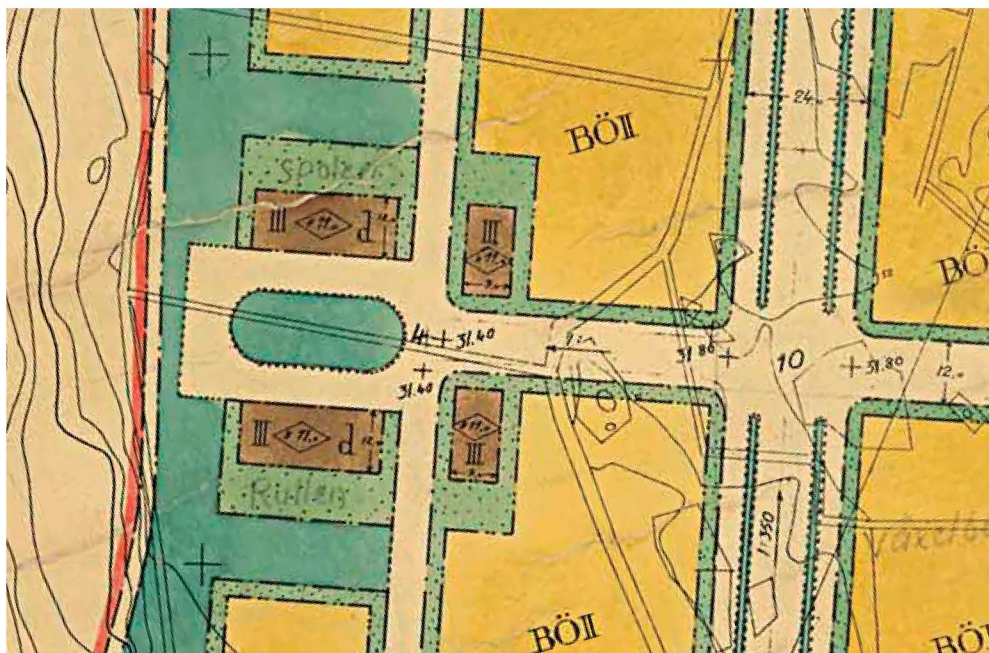

>> Bevarandestatus

Utbyggnadsfaser med angiven ålder för nuvarande byggnadsdelar.

Kartsekvens

1938 Stadsplan

Källa: Stockholms stadsbyggnadskontor

Stadsplanen visar den ursprungliga idén med gestaltningen av närmiljön, med en mindre samling av flerbostadshus i områdets västra del, tre våningar enligt plan. Inget av dagens parkmässiga kopplingar mot Hägerstensåsen synliggörs i planen.

Planen visar en helt symmetrisk struktur med flerbostadshus som föreslås i tre våningar. Platsen mellan husen planerades som grön yta. Lilla d anger att minst ett rum i varje lägenhet skulle förläggas mot söder.

Ortofoto ca 1975

Källa: Lantmäteriet

Stadsplanen är här fullt utbyggd och konsekvent efterföljd. På den öppna platsen mellan flerbostadshusen har en parkeringsplats anlagts.

Park och gångstigar som kopplade ihop området med Hägerstensåsen framgår.

>> Kartsekvens

Ortofoto ca 1995

Källa: Lantmäteriet

Ingen större förändring jämfört med 1975. Kopplingsboxen 26 är tillbyggd med verkstadsdel mot söder.

Även tillbyggnader på ett par av småhusen framgår.

Ortofoto ca 2019

Källa: Stockholms stads Dpweb

Flerbostadshus i fonden av Mejselvägen mot Hägerstensåsen har tillkommit. Även radhusen på den norra sidan av tidigare flerbostadshus har tillkommit.

Förrådslänga har uppförts centralt på den tidigare parkeringen.

Nulägesbeskrivning

Stadsbild

Strukturerande element i stadsbilden

- Stadsplanen har ett tydligt stadbyggnadsgrepp med ett fåtal strukturerande element. Stadsplanen är konsekvent genomförd och tydligt avläsbar i dagens stadsbild.
- Bebyggelsen följer dalbotten medan omkringliggande slänter lämnats obebyggda. Mellan olika typer av bebyggelsegrupper finns sparade stråk med park- och naturmark.
- Gatorna är orienterade i nord-sydlig eller öst-västlig riktning. Långa siktlinjer ges mot Hägerstensåsen från de öst-västra vägarna.
- En tydlig huvudgata – KorpMossevägen – går rakt genom området. Gatan särskiljer sig genom uppvuxna alléträd som står i grönremsa mellan gångbana och gata. Flera olika träddarter förekommer i allén.
- Regelbundet insprängda parktytor med högre vegetation skapar en rytm längs KorpMossevägen.
- Mejselvägen är en av få större gator och korsar KorpMossevägen centralt i området. I gatans slut finns en platsbildning som markeras av högre flerbamiljshus i mötet med Hägerstensåsen.
- Verksamhetslokalen på Kopplingsboxen 26 länkar ihop platsen i slutet av Mejselvägen med KorpMossevägen. Husets avvikande utformning och funktion, tillsammans med flerbamiljshusbostäderna intill, förstärker upplevelsen av nod. En avvikande orienteringspunkt i den i övrigt likformiga bebyggelsestrukturen.

Strukturerande element i stadsplanen från 1938.

- Ursprungligen mötte Mejselvägen Hägerstensåsens slänt i en öppen platsbildning. I gatans slut tog parken vid och ett anslutande gångstråk förlängde stråket upp mot åsen. Under senare tid har ett nytt flerbamiljshus i tre våningar uppförts i fonden av gatan och platsen bebyggts med komplementbebyggelse. Gångkopplingen upp på åsen finns kvar, men i ett mer undanskymt läge längre norrut, bakom husen.

Illustration hur den äldre stadsplanen är avläsbar i dagens stadsbild.

>> Nulägesbeskrivning

Bebyggelseskala och bebyggelsetyper

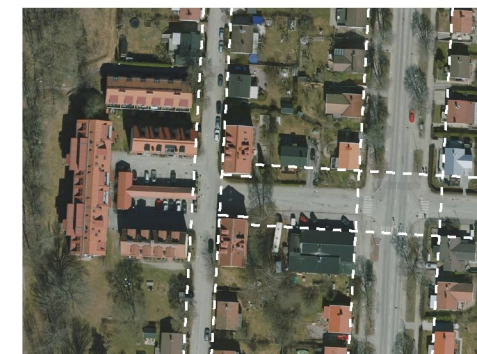
- Bebyggelsens höjdskala följer topografin och tydliggör därmed densamma. Bebyggelseskalan är konsekvent utförd över stora sammanhållna ytor och tydligt definierade ytor.
- Dalens lägsta delar är bebyggda med enfamiljshus. I sydväst finns ett fåtal radhus, även de i en våning. Ett fåtal villor i 1,5–2 våningar förekommer, främst i övergången mot skogen i öster.
- Lokalen på fastigheten Kopplingsboxen 26 inordnar sig i placering och skala i den lägre villabebyggelsen.
- Den låga bebyggelseskalan på dalbotten och den i huvudsak lägre vegetationen på villatomterna gör att himlen känns nära vilket ger upplevelse av rymd. Högre vegetation på kringliggande slänter kontrasterar mot den lägre bebyggelsen och tecknar fond bakom husen. Det gör att landformen upplevs tydligt.
- Flerfamiljshus i form av fristående lameller ligger i ett sammanhållet område i söder och i öster. Bebyggelsen är uppförd som hus i park med en stor andel sparad naturmark.
- Vegetationen runt flerfamiljshusen har ett större inslag av uppvuxna skogsträd som samverkar med husens höjd. Det ger mer slutna gaturum, i kontrast mot rymden i villaområdet.

Bebyggelseområden med sammanhållen skala och bebyggelsetyp.

Husens placering på tomten

- Villorna har en styrd placering på tomten, parallellställda och med genomgående lika avstånd mot gatan.
- Gatornas dignitet avspeglas i bredden mellan villorna på ömse sidor gatan.
- En smal trädgårdsremsa mot gatan och låga, klippta häckar som avgränsar tomten är ett genomgående karaktärsdrag. Ibland förekommer låga murar för att ta upp höjdskillnader.
- Även flerfamiljshusen inordnar sig i den överordnade placeringen med likvärdig placering tillbakadragen från gatan.
- Lamellerna i slutet av Mejselvägen placeras närmre gatan än intilliggande villor och blir därmed mer visuellt framträdande i gaturummet, och markerar platsen nedan Hägerstenåsen.

Husens placering mot gata. Huvudgatan har ett bredare avstånd mellan husen på ömse sidor gatan än mindre villagator.

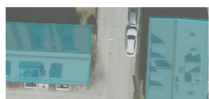
>> Nulägesbeskrivning

1939-41

1942-43

1944-50

2005-06

Ovan: Radhus från 2005.

Ovan t.h. bebyggelse från 2005-06.

T.h. mötet mellan bebyggelse från 1944 och 2005.

Byggnaden på Kopplingsboxen 26 inordnar sig i villaområdets höjdskala och placering. Flerfamiljshusen i bakgrunden skapar ett kontrasterande stadsrum som nod i slutet av Mejselvägen. Bakom husen tecknar vegetationen längs Hägerstensåsen fond mot dalen. Senare tids bebyggelse och tillägg på åsen bryte skalan på ett radikalt sätt.

Källa: Google Maps.

>> Nulägesbeskrivning

Bebyggelsekaraktärer inom området

Villor

Hökmossen karaktäriseras i huvudsak av en blandning av flerbostadshus i form av smalhus och villor i form av småhus.

Som helhet karaktäriseras villabebyggelsen av ett utpräglat enhetligt uttryck bestående av att de i huvudsak är uppförda i ett våningsplan med källare, flacka sadeltak med plåt eller tegel och fasader med träpanel, ofta med smal locklist. Det finns även inslag av putsade fasader. Småhusen är ofta målade ljust vita eller ljusa gula.

Varje gata karaktäriseras av hus i samma storlek

och höjd och med samma förhållande till gatan.

Tidigare tvåluftsfönster är i flera fall utbytta mot senare enluftsfönster. Gavlar, oftast mot söder och norr, är utförda med få fönster.

Som helhet är det ett tidstypiskt och välbevarat småstugeområde med utpräglat enhetlig karaktär.

Ovan t.v. Träsnidärvägen mot norr.
Ovan t.h. Korpmssevägen mot norr.
T.h. mötet mellan smalhus och småhus längs Nitvägen.

>> Nulägesbeskrivning

Lamellhus

Lamellhusen inom området utgörs framför allt av putsade smalhus med flacka sadeltak med taktäckning av lertegel. Lamellhusen är uppförda i två till tre våningar, i flera fall inredda med vind. Fasaderna är i huvudsak utförda i jordfärger av rött och gult, men även ljusa gula och vita.

Byggnaderna har en enhetlig utformning men samtidigt med individuell karaktär och detaljering. Olika arkitekter, såsom Edvin Engström, Erik John och Nils Tesch, har satt sin prägel på byggnaderna genom utformningen av exempelvis fönstersättning, balkonger och entré- och dörrpartier.

Ovan t.v. Mejselvägen 1952.
Källa: Stockholms stadsmuseum.
Fotograf: John Kjellström.

Ovan t.h. Mejselvägen mot öst och Hägerstensåsen.

T.h. Mejselvägen mot öst och Hägerstensåsen.

>> Nulägesbeskrivning

Kopplingsboxen 26 - Exteriör

Byggnaden står på en betongsockel och har en fasad av dels vit träimiterande plåt, dels en bred locklistpanel av trä.

Den norra fasadens består till stor del av ett uppglasat f.d. skyltfönsterparti. I detta parti finns en enkel huvudentrédörr i glas och metall.

Byggnadens södra fasad är byggnadens baksida. Den domineras av tillbyggnaden för verkstaden från 1970. Byggnadens västra fasad har även den en påtaglig baksideskaraktär.

Samtliga fönster på byggnaden är av enlufstyp och tillkomna under senare tid. Eventuellt är detta undantaget skyltfönster och ligande fönster i fasaden mot norr, där vissa fönster kan vara äldre.

Även samtliga av byggnadens entrédörrar är tillkomna under senare tid.

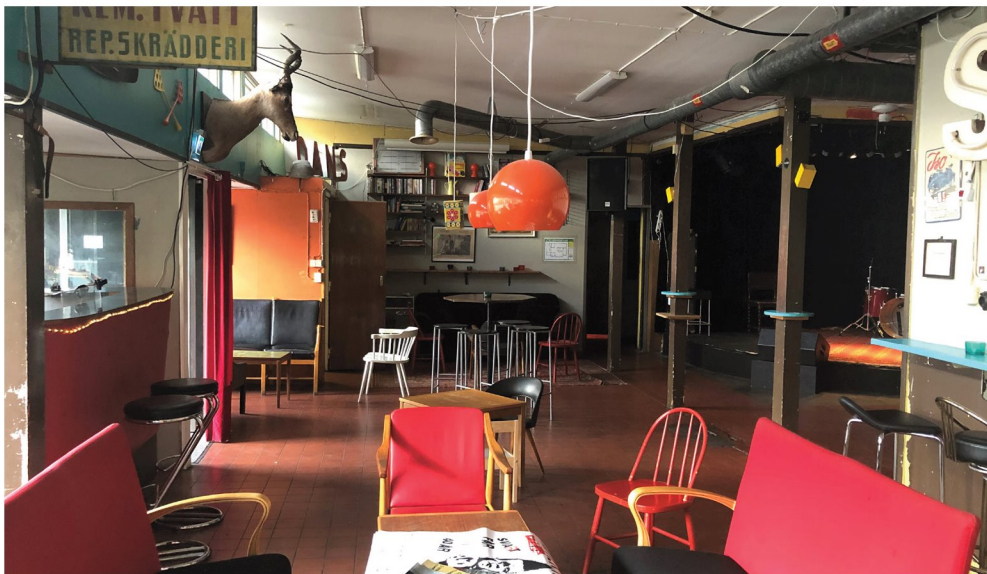
Taktäckningen är av tegelimiterande svart plåt.

Idag finns ett enkelt entrésteg mot norr och en ramp mot öst, båda av trä.

>> Nulägesbeskrivning

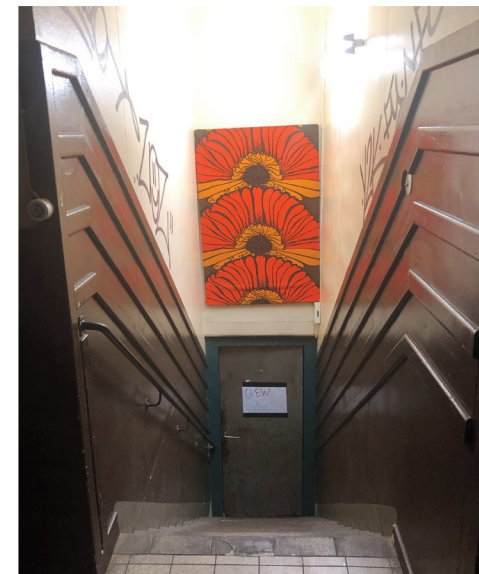
Kopplingsboxen 26 - Interiör

Liksom exteriören så präglas interiören idag av de flera sentida om- och tillbyggnaderna.

Planlösningen består i huvudsak av två större öppna rum, den tidigare butiken och verkstaden. Rummen ligger centralt i byggnaden och nås från huvudentrén mot Mejselvägen, via ett vindfång. Fragment av äldre planlösningar går att utläsa.

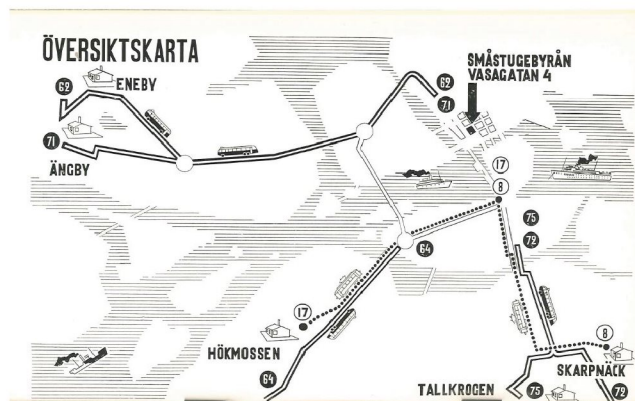
Golven består av en blandning av klinker, rå betong och parkett. Väggarna är av trä och kakel.

Nuvarande karaktär är i huvudsak tillkommen från 1970-tal och senare. Av den ursprungliga och senare butiksinredningarna finns i princip endast spår av kakel på väggar och klinker på golv bevarat.

Kulturhistorisk värdebeskrivning

Hökmossens planstruktur

Hökmossen småstugeområde och Västberga smalhusstad är en typisk, tydlig och välbevarad representant för utvidgningen av Stockholm på 1930-och 1940-talet och har därmed ett samhällshistoriskt värde. Planen har en speciell och utpräglad form, som delvis ges av de topografiska förhållandena på platsen. Planen har även drag som återfinns i andra småhusområden från samma tid, exempelvis Tallkrogen och Ängby.

Det är ett tidstypiskt och i huvudsak välbevarat småstugeområde med utpräglad enhetlig karaktär. Varje gata karaktäriseras av hus i samma storlek och höjd och med samma förhållande till gatan. Det gröngjorda mötet mot gatan är ett viktigt uttryck och reglerades i den ursprungliga stadsplanen. Bebyggelseskalan är konsekvent utförd över stora sammanhållna ytor och skapar en tydlig åtskillnad mellan lamellhus och villor inom planen.

Byggnaden på Kopplingsboxen 26 har utvecklats genom successivt adderade byggnadsvoly-

mer på ett för denna typ av verksamhetsbyggnader typiskt sätt. Den planmässiga utbredningen har resulterat i en begränsad höjdskala. Detta innebär att byggnaden på längre sikt har begränsad påverkan på stadsbilden och tydligt inordnar sig i den befintliga villastrukturen.

Den tidigare mjölkbutikens lokalhistoriska värde.

Byggnaden på Kopplingsboxen 26 har ett visst lokalhistoriskt värde genom att den minner om det tidiga 1900-talets expansion av Stockholm och förändrade behov av livsmedelsförsörjning. Det finns dock få bevarade fysiska uttryck och byggnadsdelar från den ursprungliga funktionen som kan berätta om denna verksamhet. Läsbarheten och upplevelsen av byggnaden som en kulturhistorisk helhet är därmed begränsad.

Den förhållandevis enkla byggnaden har ett visst byggnadshistoriskt värde som består av ett fåtal bevarade detaljer, detta tar sig uttryck

i det utskjutande skyltfönster- och entrépartiet mot Mejselvägen, med liggande överljusfönster. Även interiört är de kulturhistoriskt värdebärande uttrycken fragmenterade, såsom bärande pelare och ytskikt i kakel/klinker. I övrigt har byggnaden ringa arkitektoniskt samt arkitekturhistoriskt värde.

Det är förvisso ett visst byggnadshistoriskt värde i utvecklingen av handeln till finmekanik och småindustri, vilket olika byggnadsvolymer kan berätta om. I ett större perspektiv har dock förnyade verksamheter inte varit till fördel för byggnaden och fastigheten. Utvecklingen och tillbyggnader har genomförts på ett sätt som inte varit varmt mot den ursprungliga byggnaden.

Sammantaget innebär detta att byggnaden har förhållandevis låg läsbarhet och begränsade möjligheter till kunskapsförmedling.

Nod i landskapet

Platsen har ett visst kulturhistoriskt värde som del i en nod i landskapet. Korpmsossevägen är en huvudgata som skär genom området och särskiljer sig genom uppvuxna alléträd mellan gångbana och gata. Därtill utgör Mejselvägen en av de större vägarna orienterade i öst-västlig riktning med öppna siktlinjer mot Hägerstensåsen. Utformningen av park- och naturmark mellan olika bebyggelseområden var en medveten planeringsidé för tiden vid uppförandet. Detta finns delvis fortfarande kvar bakom nya hus från 2005; den gröna kransen av naturmark som separerar Hökmossen och Hägerstensåsen. Däremot är de sammankopplande gångstråken och parken som fondmotiv kraftigt förändrat. Den kulturhistoriska relevansen av dessa vyer bedöms därmed vara förhållandevis låg idag. Kopplingen mellan bebyggelseområdena finns kvar; skogen på åsen syns fortfarande bakom husen och upplevelsen av grön krans är bevarad och har ett kulturhistoriskt värde men parkens sammankopplande funktion har försämrats.

Rekommendationer

Ta tillvara och utveckla

Skalmöte

Ny bebyggelseskala bör studeras så att det tydligt definierade mötet mellan befintliga småhus och smalhus består. Höjdskalen behöver anpassas för att inte dominera över den angränsande befintliga bebyggelsen.

Särskilt viktig är upplevelsen av skalan längs med KorpMossevägen, som är ett viktigt huvudstråk genom området.

Grönstruktur och förhållande till gata

Ta tillvara så många äldre träd som möjligt så att den historiska strukturen förblir läsbar och upplevelsen av tid består. Det är särskilt viktigt att ta tillvara den speciella karaktär som planteringar/trädrader längs KorpMossevägen bildar.

Ny bebyggelse bör i första hand utformas med ett likartat förhållande till gata som befintliga småhusen i närområdet, det vill säga likvärdigt tillbakadragen från gata med trädgårdsremsa eller gröngjord förgårdsmark. Nya planteringar kan ge en mildrande och överbryggande effekt mellan gammal och ny bebyggelse. Fastighetens nordöstra hörn bör bearbetas för att minska negativ påverkan på kulturmiljön.

Ny bostadsgård bör ha trädgårdskaraktär likt befintliga utemiljöer vid småhus inom området.

Gestaltningssprincip

Den nya byggnadens gestaltning bör ges en harmonisk helhet som i sina huvuddrag ansluter till den omkringliggande befintliga bebyggelsens utformning och materialval. På grund av det exponerade läget bör en ny byggnad utformas med hög kvalitet i materialval och detaljering.

Ny bebyggelse kan ges ett självständigt uttryck med beaktande av bärande arkitektoniska kvalitéer hos befintlig bebyggelse. Detta avser exempelvis fasadmaterial och kulör, fönsterformer samt takform, taklutning och takkupor.

Källor

Litteratur

Brunnström, Lisa, *Det svenska folkhemsbygget: om Kooperativa förbundets arkitektkontor*, Arkitektur, Stockholm, 2004

Söderström, Göran & Bernhardsson, Siv (red.), *Stockholm utanför tullarna: nittiosju stadsdelar i ytterstaden*, Stockholmia, Stockholm, 2003

1900-talets Hägersten., Hägerstens hembygdsfören., Hägersten, 2000

Internet

Bebyggelseregistret: <http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/sok/search.raa>

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering:
<https://stadsmuseet.stockholm.se/om-hus2/klassificering-och-k-markning/stadsmuseets-kulturhistoriskaklassificering/>

Stockholm stad DP map: http://kartor.stockholm.se/bios/dpwebmap/cust_sth/sbk/sthlm_sse/DPWebMap.html

Lantmäteriet: <https://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>

Lantmäteriet: <https://kartutskrift.lantmateriet.se/>

Digitala stadsmuseet: <http://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/>

Stockholmskällan, <https://stockholmskallan.stockholm.se/>

Arkiv

Stockholms stadsbyggnadsnämnds ritningsarkiv

Kungliga biblioteket

Nyréns Arkitektkontor
2021